

Poplava mini hidroelektrana prijeti Balkanu. Paradigma je dobro poznata: država izradi strategiju koja se u praksi pogodovanja privatnim investitorima obrne naglavačke. Računica funkcionira dok se ne uključe lokalni stanovnici sa zahtjevom očuvanja okoliša. Među takvim otporima i onaj je na Staroj Planini u Srbiji.

Na Staroj Planini (naziv zapadnog dijela planinskog lanca Balkan) nedavno je održan protest protiv gradnje mini hidroelektrana. Naime, prostorni plan općine Pirot predvidio je izgradnju čak 58 MHE na području Stare Planine, i to većinom u prvoj i drugoj zoni zaštite gdje nikakva gradnja nije dozvoljena. Mještane je antagonizirala odluka Upravnog suda u Beogradu da poništi rješenje ministarstva zaštite životne sredine o oduzimanju dozvole o izgradnju MHE na rijeci Visočici.

Krajem prošle godine, projekti MHE u Srbiji počeli su dobivati sve više prostora u javnosti. Da podsjetimo, slučaj koji je prvobitno uzburkao vodu onaj je sa Stare Planine. Udruženje Temska, iz istoimenog sela na Staroj Planini putem Facebooka objavilo je fotografije i klipove na kojima se vidi kako bageri kopaju korito rijeke Topli Dol, dok su pored njih su nanizane industrijske cijevi velikih profila. Udruženje Temska i njihov predstavnik Aleksandar Jovanović - Čuta osudili su destrukciju toplodolske rijeke te su radovi nedugo nakon toga obustavljeni. Problematika MHE, potom je zaintrigirala struku i trajno senzibilizirala javnost. Budući da je Stara Planina park prirode, odnosno zaštićeno područje na kojem je gradnja građevinskih objekata strogo regulirana, a u određenim pojasi u potpunosti zabranjena, spominjanje izgradnje nove MHE na Staroj Planini ponovno je izazvalo pažnju u medijima, ovog puta znatno strukturiraniju nego prošle godine, stoga ne čudi da su o projektu pisali gotovo svi relevantni mediji.

Naime, struka je upozorila na opasnost od ozbiljnog narušavanja hidroloških režima na rijekama Stare planine prilikom izgradnje MHE. Besmisao takvih projekata još je veći, ako uzmemo u obzir da se radi o malim planinskim rječicama čija veličina i protočnost nije dovoljna da bi mogle podnijeti MHE u svom vodotoku, a bez dramatičnih posljedica po ekosistem. Da bi MHE uopće mogla raditi u ovom slučaju, odnosno proizvoditi dovoljno električne energije, treba da se postave kilometarske cijevi duž Stare Planine u koju bi se rijeke preusmjerile kako bi dobile na padu i stvorile potrebnu brzinu protoka. Stoga, izgradnja mini hidroelektrana na Staroj Planini nije samo eklatantni primjer potencijalnog uništavanja prirodnog bogatstva i nepoštovanja mišljenja struke, već je i primjer otimanja važnog prirodnog resursa poput vode, od lokalnog stanovništva i stavljanja njene kontrole u ruke privatnog kapitala zbog isključivo profitnih interesa.

Frizirane studije i "feed in" tarife

S druge strane, Stara Planina važan je strateški resurs za potencijalni razvoj turizma u

Pirotskom kraju. Za jedno deindustrijalizirano područje poput Pirota i okolice, koje grca u nezaposlenosti i mizernom ekonomskom standardu, gradnja, MHE na Staroj Planini dugoročno bi oduzela mogućnost razvoja turizma za koji postoji veliki potencijal. Stara Planina ima značajan potencijal za razvoj turizma. Lokalna samouprava polaže velike nade u tu granu kao zamašnjak razvoja Pirotskog kraja. Međutim, projekti poput MHE bi invazivnim intervencijama u krajolik promijenile cjelokupnu vizuru okoliša devastirajući netaknutu prirodu. Time bi se u potpunosti anulirao turistički potencijal koji bi osiromašenom lokalnom stanovništvu mogao donijeti ekonomske koristi. Ogromne industrijske cijevi od MHE koje bi se protezale uzduž Stare Planine zasigurno ne bi bile mamac za turiste željne netaknute prirode. Također, izgradnja MHE na rijekama Stare Planine se ne može opravdati ni državnom strategijom energetskog razvoja, budući da bi postrojenja na staroplaninskim planinama mogla imati kapacitete od svega nekoliko stotina KW. Dakle, iz perspektive energetskog potencijala, radi se zaista o minornim brojkama. Tako na kraju dolazimo da zaključka da jedino privatni investitor može imati koristi od projekta MHE na rijekama Stare planine.

Ministarstvo za zaštitu životne sredine je prvotno odobrilo dozvole za gradnju MHE Pakleštica, međutim, zbog pritiska javnosti radi neadekvatno izvedene studije o utjecaju na okoliš koju je sprovela privatna firma. Zbog loše metodologije i nedostatnih podataka u samoj studiji, ministarstvo je naknadno odlučilo povući izdanu dozvolu za gradnju MHE na rijeci Visočici preko rješenja o ponavljanju postupka Pakleštica. U rješenju se naime traži ponovna izrada studije o utjecaju na okoliš. Međutim, kako to inače biva, slaba regulacija te inertnost i potkapacitiranost nadležnih institucija omogućile su privatnim firmama da "naštimavaju" podatke u studijama o utjecaju na okoliš ili da jednostavno ne uzimaju u obzir specifične hidromorfološke značajke vodotokova i biodiverziteta određenog područja. U slučaju Stare Planine, studija privatne firme o uticaju na okoliš očito je bila toliko trajavo urađena da je ministarstvo moralo urgirati i zahtijevati njezino ponavljanje. Bez obzira na to, Upravni sud u Beogradu odlučio je srušiti donesenu odluku ministarstva. Situacija u kojoj državni organ ruši odluku drugog državnog organa u slučaju koji ide na štetu svima, a jedino u korist privatnom investitoru, samo govori koliko su prava i interesi privatnog kapitala u Srbiji iznad interesa javnosti.

Utoliko je zaista krajnje neiznenađujuće da Vučićev kum Nikola Petrović zajedno s partnerima Draganom Klisurom i Nenadom Kovačem, preko firme Eco Energo Group imaju svom vlasništvu ima 7 MHE, kao i udjele u još 3. Sva postrojenja imaju status povlaštenog proizvođača električne energije preko "feed in" tarifa. Važno je naglasiti da u "feed in" aranžmanima, država garantira otkup proizvođaču električne energije po povlaštenim

cijenama koje su osjetno više od prosječne cijene električne energije. Naravno, tu razliku u cijeni plaćaju građani putem posebne naknade. Da je riječ o unosnom biznisu pokazuju podaci iz istraživanja CINS-a koji pokazuju kako je preko “feed in” tarifa isplaćeno je 41.6 milijuna eura subvencija za struju dobivenu iz obnovljivih izvora energije. Od te sume, 7.2 milijuna eura isplaćeno je firmama koje su povezane s Nikolom Petrovićem, odnosno, firmama koje su dijelom Eco Energo Groupa.

Proturječja obnovljivih izvora energije

Razvoj ovog modela MHE omogućila je državna energetska strategija obnovljivih izvora energije. Budući da država subvencionira struju dobivenu iz obnovljivih izvora energije, mini hidroelektrane ozbiljan su mamac za privatne investitore. Tome indirektno kumuje i energetska strategija Europske unije o povećanju udjela električne energije iz obnovljivih izvora energije koju Srbija kao EU aspirant pokušava da prati. EU je prvotno podržavao hidroenergetske projekte u jugoistočnoj Europi u kontekstu razvoja “zelene energije”, međutim, u međuvremenu su promijenili mišljenje pa sad apeliraju na zemlje Balkana da “pauziraju” razvoj tolikog broja hidroenergetskih projekata uvidjevši opasnost po cjelokupni ekosistem od nasilne i divljačke izgradnje diljem regije.

Kada se hidroenergija uspoređi s drugim obnovljivim izvorima energije, poput solarne i vjetroenergije, postaje jasno da je neusporedivo manje energetske produktivnija od navedenih, dok s druge strane ima daleko veće posljedice po ekosistem. Tako naprimjer Njemačka, vodeća zemlja u Europi po razvoju obnovljivih izvora energije, najveći dio energije dobiva iz solarne i vjetroenergije. Ta dva izvora su 2015. godine zajedno generirala 122 TWH, dok je iz hidroenergije dobiveno 20 TWH u ukupnoj proizvodnji električne energije u Njemačkoj. Koliko su zapravo MHE energetske minorni projekti, govore podaci Republičkog zavoda za statistiku koje je CINS analizirao. Tako je u 2016. godini u Srbiji proizvedeno 39 tisuća gigavata struje, dok je prema podacima EPS Snabdevanje, od MHE otkupljeno nešto manje od 200 gigavata, odnosno 0.49 posto ukupne proizvodnje struje te godine.

Prema procjenama mreže organizacija “Save the Blue Heart of Europe” na području Balkana planira se graditi oko 2700 hidroelektrana, a od tog broja, njih 893 planirano je u Srbiji. Profesor Steven Weiss s univerziteta u Grazu kaže kako taj plan predstavlja najveće sistematsko uništavanje na ovim prostorima sa negativnim posljedicama po okoliš još od Drugog svjetskog rata. Studija koju je izveo sa suradnicima pokazuje kako bi realizacija takvih planova nepovratno uništila kompletni ekosistem Balkana. Inače, područje Balkana jedno je od biološki najraznolikijih vodnih područja u Europi, sa 112 vrsta ugroženih vrsta riba, te 69 endemskih vrsta riba koje obitavaju u rijekama Balkana. Međutim, korupcija

državnog aparata i političke veze koje šuraju projektima gradnje MHE u Srbiji, i općenito na Balkanu, otvaraju širom vrata kapitalu za bezobzirnu eksploataciju prirodnih resursa bez obzira na posljedice po ekosistem. Postojeće tendencije jasno pokazuju da je logika profita jedina ideja vodilja u ovom scenariju. Državne institucije zasigurno neće zaustaviti takvu logiku razvoja. Jedino lokalno stanovništvo može da se odupre ovom naletu i sačuva prirodno dobro od uništenja. No, s obzirom na to da imaju puno manje resursa od velikih privatnih "igrača", čeka ih teška borba.

Izvor: bilten.org